

LŐRINC PÉTER:

Kocsis, a kuvikmadár

(Elbeszélés)

Már a marhavagónban sok baj volt Kocsissal. Mert újra bevagónirozták őket és utaztatták ismét napokon át: most az egyszer megint nyugatról keletre. Országokon át, Franciaországból Lengyelországba. Hogy még mindig fél Európát kocsikáztathatják végig velük, ha az egyik fronton megszorulnak és máshová akarják vetni őket, ahol még nem kopogtat az ellenség. Ellenség? Ostobaság, a németeknek ellenség, nekik jóbarát és felszabadító! És még mindig van hozzá vonatszerelvényük, hogy őket, hitvány foglyokat, táborig kukacokat »mentsék« az »ellenség« elől. Hát annyira nagy értéket képviselnek ők? Vajjon mit is akarhatnak velük? Nem mindegy utójára is, hogy hol hagyják el őket, melyik út árkában?! Csak végigsöpör fölöttük a géppuska és soha senki többé fel nem szabadítja őket. Ez különben is szokásuk. Különösen, ha valaki nem bírja már a gyaloglást. Nos, egyelőre még van az ő részükre is szerelvény. Hát hány vonat van itt még? És hány pár kerék, ami a győzelem érdekében száguldozik, mert hisz még mindig rá van írva a vagonra: »Räder müssen rollen für den Sieg!« Hát ki lehet őket egyáltalán bőjtölni?

Sok baj volt Kocsissal már a vonaton is. Különösen az utazás elején, amikor benn álltak például Frankfurt romokban heverő gyárvárosának állomásán és megszólaltak a szirénák és megjelentek a fejük fölött az angol és amerikai repülő. Mert mégis csak más az a táborban és más itt, a nagy teherállomáson. Ott még a németek is, asszonyok és gyerekek, odahúzódtak a drótsövényekhez. Ott érezték magukat a legnagyobb biztonságban, mert csak ritkán fordult elő, hogy a tábort is bombázták az amerikaiak. Olyankor persze százzámra égtek a rohangáló emberi fáklák. Nem is lehet, hogy nem maguk a fasiszták rendelték ide ezeket a repülőket, hogy így olcsón végezzenek velük, hiszen Thälmann is így bombázták le egy koncentrációs táborban nemrég. Lehet ugyan, hogy akkor már halott volt, mikor a bomba beléhullott. De annyi bizonyos, hogy végezni akarnak már velük. Csak nem cepelik őket országokon át, nyugnek? Minek is vették el tőlük a bakancsukat, minek is raktak bilincseket a kezükre alighogy felszálltak a vagonba, még Strassburgban? Ott olyan szép volt az élet a földalatti erődítményben, ahol a fejük fölött legeltek a birkák a rossz, poros akácosban. Szép volt ezt láthatni, mert az igazi halottak már nem látják a fejük fölött legelő állatot.

Ott, Strassburgban már közeledtek a franciák és partizánok voltak az erdőkben, a Vogézekben és már fel voltak készülve mindenre. Mindenki tudta, melyik csapattestbe tartozik és mi a teendője és akár a szomszéd erőd ellen vonulnak előbb, akár a német fasiszták ellen, tudták:

előbb-utóbb itt a szabadság, vagy a halál — a hősi halál. Mert meg fogják előzni a szomszéd erőd Drázsistáit, ők lesznek a támadók. Már írt is haza, aki még úgy hitte, hogy van kinek írnia, mert már sokuknak senki sem válaszolt hosszú hónapok, talán már évek óta is... De a levélpapírost kapták tovább és jó az: írni valakinek, mert írás közben azt hiszi az ember, hogy él még az, akinek ír és most vele társalog... Megírták, megírták hát, hamarosan jövünk, istenem, már aki élve szabadul a harcokból... És most — a francia megállt, nem közeledik az erőd felé és németnek van ideje arra is, hogy őket újból keletre dobja. Annyi ideje hát mindenkor lesz, hogy végezzen velük. Néha tisztán látja maga előtt a géppuskát, érzi agyában a golyót és ilyenkor őrzöngeni kezd, hogy figyelmeztesse barátait a veszélyre.

— Egészen beleőrülök már — mondja Miska, aki már rég kihúzta vékony kezét a bilincsből. Most a többiek szórakoztatására forradalmi dalokat játszik a harmónikán és rajta van, hogy a német öröket, akik színtérj ott vannak a kocsiban — annak nagyobb részét foglalva el, míg ők szoronganak, mint a beszózott hal — megnyerje az ügynek. Mert elvégre talán ezek is, mégis csak emberek...

Már két napja utaznak anélkül, hogy szükségletet végezhetnének, mert csak robog velük a vonat. Azt sem tudják hol is lehetnek, de végül is nem azért vannak már évek óta megszervezve, hogy felne vehetnék a harcot. A tervet percek alatt ismerték minden kocsiban: a legközelebbi nagy állomáson, ahol sok az utas, a civilember, ott aztán rajta! Két civilvonat is áll egy nagy állomáson és a perrónon százával állanak az utasok, akkor rákezdik. Kézzelel-lábbal dörömbölnek a vagonok falán és ütemesen ordítják, ahogy a torkukon kifér — persze németül, hadd értesse a civil, hadd legyen komoly a botrány — szükséglet végezni, kinyitni, inni, szükséglet végezni! Az volna csak az igaz: ha véletlenül volna valami genfi vöröskereszt-ember az állomáson. Pár perc múlva rohanva jönnek az örök, nyitják a vagonok ajtaját; győztek, csak Kocsis mondja sűgva:

— Hallottad az előbb a lármát? Kivégzések voltak. Most minket is odakísérnek...

Gyókanál van a hegedűtokban, kolofónium gyanánt, a sárga kristály a detektoros készülékhez. Persze nem ez az egyedüli rádiókészülékük, amit hiába kutattak állandóan a gestapósok, mert hiszen szakemberek zsebében, vagy föld alatti rejtékhelyeken voltak az egyes kis géprészek és pillanatok alatt összeállították, ha szükség volt rá, hogy újra pillanatok alatt szét is szedjék. Most Gyóka kapta a detektor-kristályt. Meg is nézte a gestapós a poggyász átkutatásakor, a nagy testmotozaskor, hiszen anélkül nincs indulás és érkezés sem. Kezébe is volt a gestapósnak, vissza is tette szépen és most Gyóka arra gondol, melyik vagonban lehetnek a többi részek. Jó volna itt a robogó vagonban is hallgatni a híreket. Csak Kocsis ne volna mellette, mert már nem is tudja, hogyan, mivel magyarázza rossz sejtelmeit, hogyan csillapítsa. Még baj lehet belőle, hisz az örök velük utaznak és Miska még nem nyerte meg őket mind... Mert ez Miska feladata, a harmónika és az örök.

Már régen lehetne válasz a levelekre és még mindig semmi. Persze, mert újból csak úgy vaktában írt Kocsis Imre, hiszen biztosan nincs is sehol senki már, aki kézhez kaphatná a levelét. Csak írt, hogy addig érezze jó magát, amíg ír. És most várják a barakkban a postát, mert már régen megérkeztek ide Pommerániába, ahol homokba süpped a faklumpájuk és köröskörül, a tábor körül, fenyesek zöldelnek és nem messze a

tábortól tízezrek temetője rémít. Orosz hadifoglyok voltak itt 41-ben és mind ott porladnak a temetőben, vagy harminc-negyvenezen, ki tudná pontosan megmondani, hányan.

Az egyik fenyvesben katonai gyakorlótér van. Onnan állandóan hallatszik a gépfegyver kattogása és sokszor ágyúszó is, mert tüzérségi lövőtér is van arrább. A fegyverdörgést hallgatva várja a barakk a postát. Valaki mesél és a barakk várja a soha nem érkező postát, mert hiszen Kocsis egész családját bedobták a Duna jege alá még az újvidéki razzlián és kitől is kapna postát? Az asszonya, akit otthon hagyott, valahol táborban van, ha ugyan nem a partizánok között lesz, mert úgy hírlík, megszökött és bevette magát az erdőbe. A legtöbb hasonlóan van vele a barakkban. Hiszen volt idő, hogy napról-napra érkeztek a szomorú hírek szomorú virágnyelven írva: »Miléva is meglátogatta nagyapát.« És nagyapa, istenem, már tíz éve halott.

Kocsis teljesen épeszű újból, nem dühöng már hetek óta, várja a postát. Nem emeli fel a fejét a könyvből, amit éppen olvas, beléfúrja magát, minél kevésbé tűnjék most fel, mert annál biztosabb a posta. Nem is olvas tulajdonképpen. Igaz, a magyar és német irodalom tanára volt egykor, de akkor sem érdekelte túlságosan a könyv. Most is csak azért van előtte, hogy ne gondoljon semmire és senkire, se asszonyra, se gyerekekre, mert azok nincsenek is sehol és milyen asszonytól is várná a levelet, amikor már sehol a világon nincsen asszony. De valaki a nagy postavárásban — persze, hogy Jóska, aki a városban volt — csak mondogatja mellette:

— Mondd, tudod, mit tesz az: Ül az meleg-szobában, a függöny mögött, az ablaknál, kissé félrehúzó a függönyt — gondold el, odahaza vannak még függönyök — és kileseled az uccára...

— Hallgass, de hallgas el az ilyen mesékkel, ezt lehetetlen kibírni.

— Ne szakíts félbe, szóval kileseled az uccára...

— Igen és kint süt a nap...

— Dehogyan is, várd már be a végét! Szóval, esik az eső és tudod: nedvesen csillog az aszfalt. Aszfalt. érted? — mondja, mert benn volt a városban, és aszfaltot is látott — és kocsis megy rajta, éppen úgy, ahogy a bécsi filmekben szokott lenni.

— Szóval, mintha moziban ülnél, bécsi filmet néznél, Hörbiger énekel...

— Dehogyan, cseng-zeng a lovak patkója az aszfalton és autók rohanak. A soffór előtt a nagy mutató leng, himbálózik, söpri le az esőcsöppeket az üvegről és egy női profil suhan el előtted, és most, mert alig látod, minden álmod beléhelyezed, minden asszonyod benne láttad abban az egy asszonyban, akit nem is láttál...

Kocsis feje még benne van a nem-olvasott könyv lapjaiban, de már nem hall semmit, csak lát, mert visszafelé él, a múltba mereng. Már eltűnt a jelen, benne van nyakig a múltban...

... Egy ugrással a kocsiba lendült, a lány a kocsiban rácsodálkozott: »Ki vagy te ember, hogy így megállítod a kocsimat?« »Hát nem ismeresz? — szól Kocsis — hiszen már évek óta rólad álmodom.« »Persze, persze — mondja a lány — de hiszen te lázas vagy, vagy csak azért mondod, mert rámtaláltál végre?« »De nem, asszonyom, nem, én állandó lázban élek és mindig remeg a hangom, talán azért, mert mindig rád találok valakiben... Őszintén szólva, nem ilyennek képzeltelek, hiszen kövér vagy és rövidlátó és szöke, én meg karcsúnak, filigránnak, fűrgemozdulatúnak, feketének álmodtalak. Szóval, ez vagy te. Nos, hajts kocsis, ne állj már

tovább, dehogyan is szállok le, örülök, hogy veled kocsizhatom. Hát tudod, tegnap megvettem a versköteted, — galoppban kocsis! — Szépek a verseid, szebbek náladnál, és ez így jól van, nos, nagyon szeretlek, én is írtam verseket hozzád, nem tesz semmit, hogy nincs értékük. Szóval, benne vagy átlátszóan a versben kislány, odaadod magad a versben a fiúnak, de abból látom, hogy még szűz vagy, hiszen oly nagy fontosságot tulajdonítasz a versben a szüzesség elvesztésének, ahogy soha az életben senki, óh, én igazán tudom, mert mindig csak álmodom, én tudom, hogy ez csak az álom túlzása!»

— De honnan is tudtad, hogyha beugrasz a kocsimba, rátalálsz bennem álombeli asszonyodra?

— Óh, véletlen, mint minden. Csendőrök igazoltatnak az uccákon, nincs nálam igazolvány... Itt nálad jó helyen vagyok, ugye?

Feleszmél kissé és hallja maga mellett Jóskaék hangján, a mesét.

— Meséld csak hát tovább, szóval, esik az eső a nedves aszfaltra...

De hiszen ez már nem is aszfalt, nem bécsi film. Nem nyíl már az almavirág, nem illatozik az orgona. Fehér orgona volt az álomasszony virága... Csak dökög a kocsis a sáros országúton és mennek az asszonyok, bús menetben menetelnek, sárba süpped a cipőjük. Nehéz facipő az a lábukon, jaj azokon a lábakon, azokon az ismerős lábakon! Karcsú, erős-inú lábak azok és az ismert ujjak a kézen mindegyik külön életet él, kis evetke mindegyik... Jaj, hová, hát hová kedvesem? Drótsövény mögé te is? Istenem, csúf vagy most, jaj, drága, talán az a legszörnyűbb, hogy nem is az a szörnyű most, hogy elcsúfultál...

— Igen, ez a sár elnehezíti a járást, de hidd el, én vagyok azért, én egykori kis özikéd, most már az sem, és fejőstehen sem, fejőstehene kis fiacskádnak, mert ő sem él, falhoz csapta a fejét egy csendőr-legény és szétloccsant azon menten... Raffaelnek nevezted egykor atyámat, nem, nem igaz az már. De csak most dalolok igazán még, én — a vén nőstényfarkas, aki lettem, és üvöltök, vonítok, amíg mindenki meghallja hangom. Hallod-e a hangom testvér? Azért, mit tagadjam, te is megváltoztál. Nem vagy a régi. Hamarosan újból be kell mutatkoznunk egymásnak... Mint akkor, emlékszel, a kocsimban. Hát állj be te is a sorba, én dalolom hozzá az indulót, a gyűlölet nászindulóját...

Jóska még mindig a városról beszél, asszonyokról is, akiket hosszú évek után ma először látott, de Kocsis csak egy-két szót hall, mert már régen csak saját belső szavát tudja hallani...

... most belép éppen a szobába, ahol valamikor ott hagyta az asszonyt, az ismert függöny még ott van az ablakon, az asszony már fekszik, persze csak appel után mehetet haza és nem csoda, mire hazaért... és no, lám, jaj, de szimpatikus kölyök az az oldalán, lehet, hogy ő maga az, fiatalkorában, lehet, hogy valaki más, de a fontos most csak az, hogy lám, talán mégse szenved az asszony, hacsak ábrándkép is az mellette... No, nem is marad soká, vissza kell érjen a reggeli appelre, különben is, csak épp amennyit az illendőség megkíván. Azért megvárja míg felöltözik az asszony és addig körülnéz a szobában. Itt az ismerős íróasztal és az írógép, no nézd csak, az l betű most is sántít még, nem ért rá megjavíttatni, kitért a háború éppen. És megvannak-e még a kéziratok? Még nem közeledik az asztalhoz, valami félelem még visszatartja, de a gépben lát egy félig kész írást. Beléolvass pár szót. Ez nem az én írásom, nem az én stílusom, gondolja, de megállapítja azt is: Tud ez a kölyök! Jobban ír, mint én! Halkan nyílik az ajtó, belép az asszony, ősz a haja és fájdalom görbül az ajkáról: Bocsáss meg, nem jöhöttem előbb. A nyakába

akarja magát vetni, de Kocsis odaszól halkan, ne, ne, még ne, ismerkedjünk előbb össze újra, hisz annyira megváltozhattunk közben. Majd más-kor... És vissza is kell érjek appelre. Pedig úgy örültem neked, mondja az asszony, meg se akarod ismerni hát az emberemet?! Hasonlít hozzád, akár a fiad lenne, csak jobb nálad. No, gyere, öleld meg. Éppen indulóban vagyunk az erdőbe. Legalább búcsúzz el tőlünk, ha már nem jöhetsz magad is a harcba.

Kocsis sóhajt, a társak nem tudják mi a baja, csak látják, már újra ritkán van benne odahaza az öntudat. Kocsis most megkönnyebbülten sóhajt, de mégis olyan nehéz benne valami: »Ök harcolnak és mi...?! Mi várjuk, hogy legéppuskázzanak!«

Jóska tovább beszél: Add a fejed, hadd tegyem ná a kezem, megáldalak, mert ma megtehetem: gyerekfejet símogattak ma a kezeim.

Nagy hangzavar fogadja Jóska szavait, alig tudja folytatni a mesét. Iskolaudvaron át vezetett a városban az útja, de Kocsis már újra nem hall semmit, csak az iskolát látja, amelyben tanított valamikor, a gyereksereget, köztük a fiát, akinek az agyvelejét kiloccsantotta, valami emberféreg. A gyerekek játéka alatt olyan vörös mindenütt a föld. Nem vörösgyag az persze, nem, fekete humusz az iskolaudvar, de gyerekvértől vörös és hiába illatozik fölöttük a hárs édesen, mint a méz... Távolról hallja csak: hatévesek, nyolcévesek voltak, gyerekek, kislányok és kisfiúk és sínadrágot viselt egyikük-másikuk, röpködött a szőke hajuk, ahogy futkároztak, jaj, a kis mókusok. De aztán, folytatja, szörnyűség, az egyik kisfiú szalutált nekem... Érted? Szalutált. Eltűnt minden drága érzés belőlem. És jövőre talán már uniformist húznak rá. Rögtön eszembe jutott, hogy rajtam is egyenruha van...

...és maholnap mi kerülünk sorra a géppuskák elé, gondolja Kocsis és szóltan mered maga elé.

Miklóstól, a tábori egyesületek munkájának szervezőjétől, a tábor legjobb előadójától, aki a legális és illegális előadások szervezőinek egész hálózatát építette már ki, a gestapó megvonta az előadások jogát. Persze az előadások azért vígan folynak és az esti illegális előadásokon megjelent Miklós is, már ahová a hálózat dirigálja, amelyik barakk éppen a soros. A szobák nagyrésze »tisztá« már, elkülönültek szinte teljesen már a drázsistáktól, akiket mostanában Dandaráknak hívnak, a fődandara után, aki legfőbb parancsnokuk és egyeduralkodójuk. Külön zászlóaljot is alkotnak a dandarák és az appeleken külön állanak fel, szemben a felszabadító harc híveivel, akik azonban két, egyenként is nagyobb, zászlóaljot tesznek ki. Most hát újból egy táborban vannak és farkasszemezik egymást. No, ha arra kerül majd mégis a sor, hát legalább közelebb lesznek egymáshoz, nem kell külön kereső, kutató utakra indulniok. Dandara, az ezredes-főparancsnok persze örült és gonosztevő. Ki ne ismerné már régebbi és újabb történetét. Az első világháború idején még kis hadnagyocská volt. Erőszakot követett el egy parasztlányon és mikor az anya feljelentést tett, a tisztiszolgára kente a históriát. Fel is akasztották a pucert és ő is rámondta az áment, mert tagja volt a hadbírósnak. Erről már nóta is kering a táborban. Persze a dandarák véresre verik az éneklőt, ha egymagában csipik el. Most Drázsa felhatalmazásával jött Dandara a hadifogolytáborba és sokan rejtegetnek a zsebükben hasonló felhatalmazásokat és kinevezéseket. Már mindenki tudja mi lesz a Drázsa országában. Mert sok a véreskező közöttük, ezek most jöttek, mert küld-

ték őket, hogy a tábori harcosokat is likvidálják; egyesek megfizettek a németnek, hogy hadifogollyá tegye őket, mert odahaza már nem volt biztonságban az életük. Rájárt a rúd a dandarákra odahaza már nagyon.

Most hát külön állanak fel appelre és Dandara, a parancsnok végigjárja még a német tisztek megjelenése előtt, de ha úgy adódik velük egy időben is, a dandarák frontját, akár egykor odahaza tette. Azután megáll a front közepén és elkiáltja magát:

— Isten segítsen, tiszt urak!

És a front odakiáltja, mint a visszhang:

— Isten megsegítsen!

Újabban azért, mióta egy táborban vannak, mintha nem olyan egyöntetű dörgéssel visszhangozná a tér a mondást. Sokan, mintha hallgatnának, vagy elkésve szólnának csak meg, mint mikor a sortűzbe külön-külön szól bele az elkésett puska. Aggasztó jelenség feltétlenül, annál is inkább, mert Titóék egyre erősebbek odahaza is és új időpontot is jelöltek ki. Aki addig megtér — elfelejtik minden bűnét. Persze, ha nem — véreskező. De istenem, Dandara keze és sok kis dandara keze is véres még hazulról és itt is egyre javítják, kiegészítik a listákat, amelyeket átadnak a gestapónak és ezt odaát azok a szervezett kommunista bandák mind számon tartják és így okosabb, ha senki se lesz megtért bűnös, de megmaradnak egységes dandaráknak, mert, ha a tisztakezők átlépnek, akkor nagyon kevesen maradnak és biztos, hogy kézre kerítik őket a szervezett partizánok.

Ilija nevet ezen harsányan és minden appel után künn marad a terepen. Megbízása is van rá persze, hogy megagítálja a tisztakező, a becsületes dandarákat, de ő azon túl is szinte egész napját a terepen tölti, kivéve, ha más megbízást kap. Mint most kapott új megbízást Miklóstól. Ezen a héten ő fogja megszervezni a rádióhírek sokszorosítását. Mert pontosan a déli órában, amikor a levest szürcsölik a barakkokban, megjelennek a legújabb hírek és lehetetlen, hogy ne jelenjenek meg. Ha gestapósok esnek is az égből...

Ilija pontosan eleget tesz a megbízásnak. Csak éppen ma talán az izgatta fel, hogy Miklóstól megvonták az előadások jogát és éppen aznap, — mégis találó az a szólásmondás, hogy csöstül jön a baj, — szóval, amikor Génóval is összetalálkoztott. Ő is jelen volt és nagyon rácsodálkozott Miklósról, mert talán jól tette, amit tett, de túlhevesen tette, szinte nem is ismert rá ebben az új stílusban. Mind a ketten ismerték Génót még hazulról. Már ott ellenségük volt: a politikai rendőrség kapitánya volt. Csak az volt a szerencséje, hogy korlátolt szegény és így néha olyanokat is vallott a vizsgálóbíró előtt, amik nyakát szegték a rendőrségi jegyzőkönyveknek, minden valószínűségétől megfosztották azokat. Mert Ilija, az ügyvéd, az ilyen gikszerekre mindig rá tudott tapintani. Miklós értesült róla régen már, hogy Génó a megszállóknak is szolgált bizalmas értesítésekkel, hogy egyebek között átadta a régi rendőrségi névjegyzékeket is. Le is fogtak sokakat akkor a harcosok sorából és kivégezték őket. Miklós legjobb barátját is közöttük. Aztán, amikor forró lett a föld Génó talpa alatt is már odahaza, akkor városparancsnoki kinevezésével a zsebében, amely Drázsa eredeti aláírását hordta, befizette magát a hadifogolytáborba, hogy ott teleljen ki. És most összetalálkozott Miklóssal és a nyakába akart borulni, úgy lelkendezett felé:

— Zdravó Miklóse!

De Miklós szótlánul végignézte, úgy mondta kisvártatva:

— Megbocsát uram, nem, nem emlékszem rá, hogy ismertük volna egymást...

— De Miklós, az isten szent szerelmére, hát nem emlékszel a boldog diákkorra? Hiszen egy osztályba jártunk?!

— Bocsánat, nekem nem barátaim azok, akik a megszállóval egy húron pendülnek. Biztos értesüléseim vannak.

Kissé talán meg volt zavarodva maga Ilija is. Így történt, hogy nem állított őrszemet a barakk elé, amelyben másolták a híreket és hirtelen ott termett a szerbül is tudó gestapós bizalmi. A »zonderführer«. Ilija, a vén róka, persze nem vesztette el a fejét. Osszekapta mindenki elől a cédulákat és a kályha felé tartott, hogy odahányja a híreket. De akkorra már a gestapós is ott volt és elállta az útját. Azért már kinyitotta a kályhaajtót és behajította a papírszeleteket, csak egy szelet hullott a kályha elé. Most azon dúlakodnak. A gestapós fogja a karját, arrébb igyekszik őt lökni és hogy nagyobb legyen a tekintélye, ráfogja az előránthított pisztolyt. De így most csak lazán fogja Iliját és Ilijának sikerül felszedni a papírost és bedobni azt is a kályhába. Megnyugszik most már és jólesően mosolyog, úgy indul a revolveressel a gestapó felé.

Miklóstól megvonták a szót, de Miklósnak ma feltétlenül beszélnie kell. Hiszen illegális barakkelőadásait megtartja azért mindig, de ezt a témát mindenkinek meg kell hallgatni — így határozott a táborvezetőség. Az új ország új társadalmi-gazdasági szerkezetéről kell ma mindenki előtt — legálisan beszélnie. Persze már előfordult nem egyszer, hogy megírta az előadását és másra bízta, hogy olvassa fel helyette. De most előszóval kell szembe fordulnia a hallgatókkal, szó sem lehet halk csupán szavakat hangsúlyozó olvasásról. A gondolatokat kell belerögzíteni az emberek agyába, vérébe, olyan biztonsággal, hogy senki másképp el se képzelhesse. Miklós fogolyszámot cserél Gyókéával, más okmányt nem is hagy a zsebében. Gyókéát nem nagyon ismerik és senki sem gondolt még rá, hogy megvonja tőle a szót. Azért Sztéva, a biológia tanára is odaáll melléje, ha kell — beugrik a helyébe... A szocialista szektorról és agrárkérdésről beszél Miklós, amikor belép a gestapós kapitány, de Sztéva míg belép a terembe, már Miklós helyébe ugrott és most a növények életteni jelenségeiről beszél. Szinte jólesik neki — évek óta nem beszélt az asszimilációról és disszimilációról és a gestapós legyint, úgy halad újra az ajtó felé: Bolondok ezek, a nagy világégésben a növények élete érdekli őket. Pedig a muszka már közeledik Pommeránia felé... No, mindegy, a lista már készen van, ma küldik el a felsőbb hatóságnak jóváhagyásra és akkor lekaszálják ezt az egész bandát. Azért szerette volna Miklóst külön, már ma lekapni. Nem baj, téves volt az értesülése, nem szegte meg parancsát, nem beszélt, hát lesz még rá alkalom.

Azért jó volna már mielőbb felszámolni ezt a partizánbandát. Napról-napra olvad a dandarák csapata és azok egyre hangosabbak lesznek a táborban. Az ő emberük a táborparancsnok, a »lagerältester«, ők adják a bizalmihálózatot és a kultúrbizottság minden tagja is az ő soraikból kerül ki. Szó sincs róla: átvették újra a hatalmat itt is, ebben a táborban is, mintha a dandarák nem is kaptak volna erősítést az országból. Pedig hány »vajda« érkezett nemrégiben is...

Most is olyan akciókat vezetnek, hogy az egész tábor felfigyel rá és csapatostul nyírik meg az emberek szimpátiáit. Az öregeket és betegeket kiköltöztették a németek és két óra leforgása alatt be kell rendezkedjenek új helyükön a havas télben. Ott állnak most a hóban, topognak és nem tudják mihez kezdjenek. Fáradtak, kiéhezettek, betegek és emelni is ahig tudják a holmijukat is. Az ágyakról ne is beszéljünk. De persze a szűk területen percek alatt tudnak meg mindent az emberek, a tábori

pártvezetőség már tanácskozik, meghozta a határozatot is már; «a párt megsegíti az öregeket» és alig telik bele pár percbe, már minden párttag megkapja az értesítést és egész barakkok indulnak az öregek elhagyott barakkja felé. Hát ez sikerült, még a dandarák is ott álltak a költözőkődők körül és tetszettek nekik a história: ha mások az önzetlen segítők! Ők maguk a falat kenyeret sem osztják meg legjobb barátaikkal sem persze...

Aztán ez a másik história se hagy nyugtot Dandarának, az ezredesnek. Mert nem is az akció maga, az ami gondot okoz, de az a nagy egyöntetőség az akciókban, pedig lám-lám, egyáltalán nem tartják magukat a katonai fegyelemhez... És hiába imponál, az embereknek az, hogy párezer ember egyként kész a halálba is menni de nem törik be a németek rendelkezéseinek. Mert, hogy is volt csak? A német tiszték szívesen eljárnak az erdőbe vadászni, vagy talán inkább valami farmot alapított itt valamelyikük: ezüstróka farmot! Ilyet is csak mesékben hallottak azelőtt, azok is Amerikáról szóltak. És a táborparancsnok érdekelve van a dologban. A prémet eladják Berlinbe vagy hová, tán Göring felesége kapja az ezüstrókákat, ha ugyan nő a vén disznó, de a húsát is mért dobnák el? Odaadják majd a foglyoknak, zabáljanak húst a bűdösök, így megtakarítják az élelmezésre engedélyezett összegeket is, egész jó kereset volna... Elég az hozzá, hogy ezüstrókát kapott a tábor ebédre vacsorára... Persze a konyha emberei, köztük a hosszú lajtorja-ember, akit úgy szólítanak barátai: »Vója, gyere le az emeletről, beszélni akarok veled!« — hát ő elsősorban jelentette összekötője útján az esetet a vezetőségnek és a nagy népszavazás — mert a vezetőség népszavazást rendelt el az ügyben — úgy döntött, hogy »az öregapám is megélt rókahús nélkül, én is megleszek nélküle!« A német táborparancsnok feszengett a széken és nem tudta hirtelen megállapítani, van-e joga büntetni és hogyan, mert a dandarák hiába fogadták el a rókát is, hiszen Vója kommandírozott a konyhán és oda dandara nem tehetette be a lábát. Csak annyit tudott egyelőre kiejteni a száján: »Nehogy más eledelt várjanak aztán a rókanapokon! Ha éppen éhezni akarnak...« De a tábor csak nevetett, istenem, istenem, nem először éheznének, sztrájkoltak ők már egyszer három hétig is. Igaz, hogy akkor jobban álltak csomagok dolgában mint most, mert most már megszakadtak az összeköttetések. No, azért még sem fognak hozzányúlni a »vastartalékhoz«. Mert az arra való, hogy majd, ha kitornek a táborból! És a tartalékcigarettához sem nyúlnak még, mert azt is arra tartogatják: végső esetre, amikor géppuskára válthatják be őket a széthulló német csapatoknál. Csak nevelték a dologt és az éppen megalakuló kabarétrupp, amely esténként barakkokról barakkra járt és kilenc tagból állott — persze Gyóka vezetése alatt — a »kilenc ezüstróka« nevet vette fel és az ezüstróka esetről szóló dallal mutatkozott be a barakkokban esténként.

A dandarák barakkjaiba persze nem mentek el vendégszerepelni és annál dühödtebb kíváncsiság emésztette azokat. Nem marad más hátra: meg kell sürgetni a gestapónál, számolják fel végre már ezt a társaságot! De mért is késik még a dolog?! Azért még egyre gondoskodnak róluk a németek: nem adnak ugyan fát, szemet, mint azelőtt, talán valaki újra keresni akar, de megengedik, hogy ők maguk menjenek ki a közeli erdőbe és húzzák be maguk után a havon kivágott fenyőket lombostul, jégkristályostul...

És egy napon aztán maguk a német katonák hozták el a fenyőgallyakat és odahányták azokat egy tömegbe, hatalmas halomba.

— Láttátok? — kérdezi Kocsis mindenkitől, — láttátok? És tudjátok mért nem bízták ránk ezúttal is a fenyők behozását a táborba? Pszt! Pszt! Meg ne hallja senki, illetéktelen ember. Géppuskák vannak bennük és más fegyverek. Én persze rajta vagyok a halállistán és vigyázz! Te is rajta vagy. Én tudom, ismerem az egész listát. Csak nem szólhatok mindenkinek.

Lehalkítja a szavát:

— Mondd, halálos bűn ez? Árulást követek el most? Hogy nem mehetek oda mindenkire, hogy figyelmeztessen: Rajta vagy a halállistán?!

Miklós hiába próbálja megnyugtatni Kocsist, mert a félelem nagyon kifejesztette benne a ravaszságot. Úgy tesz, mintha mindent elhinne. Egyáltalán nem őrjöng és még arra is van gondolja, hogy ellenségnek ne is álljon oda, elbeszélgetni, de azért tudja amit tud és csak mosolyog a naiv embereken, akik még hiszik, hogy innen élve kerülnek ki.

— Persze, persze, igazad van! — mondja Kocsis és odébbáll, hogy másnak mondogassa: Emlékezel még, amikor ideköltöztünk, ebbe a táborba, külön utaztatták a koffereinket. Tudod-e, mért adták csak pár nap múlva ide azokat? És egyszerre hozták be a táborba mind a koffereket?

— No, de hiszen mindig is így cselekedtek. Hát egyszerűen újból átkutatták azokat. Nincs-e bennük tank vagy ágyú, — nevet a megszólított.

— Ez az, ez az, látod. Te értelmes ember vagy. Igen, fegyvereket csempésztek be bennük a táborba. Itt vannak a raktárban a géppuskák és a dandarák is már fel vannak fegyverezve. Ez az. Veled lehet okosan beszélni. Csak az már a kérdés: mikor kerülünk sorra. Azt is megtudom hamarosan. Van egy mindentudó kis könyvem...

Milos az ambulancia orvosa is Miklós »szektorához« tartozik. Vele külön foglalkozik Miklós, neki külön megbízásokat ad. Milos lassanként minden szervezett tag részére kis csomagocskát készített az ambulancia anyagából. Van benne kötszer és más egyéb is. Szükség esetén majd kiosztják, egyelőre még nincs itt az ideje. Most egy német orvosnövendékkel barátkozott össze Milos, aki majd minden nap bejár a tábori ambulanciára, de aki néha egész titokzatos utakra kél és ilyenkor hosszabb időre is eltűnik a tábor életéből. Megnyerő külsejű ez a legényke és a gondolkodásmódja sem visszataszító... Csak éppen nincsenek olyan orvosszerei, amelyek betegségeket is okozhatnak szükség esetén. Pedig talán éppen olyanra volna szüksége, hogy kibújhasson a katonai szolgálat alól, mert akkor nagyobb szolgálatokat tehetne. Már így is hála kötelezte a foglyokat, hiszen az ő révén kerülnek a táborba a rádiókészülék alkatrészei is...

Különben is nagy a sürgés-forgás a táborban. Folyik tovább a mindennapi kultúrmunka. Előkészítik az embereket az új életre, ami rájuk odahaza vár. Küzdenek azok ellen, akik most válnának le testükről, amikor úgy érzik már, túlmessze ment el a mozzgalom és most ott lézengenek az úrban, mert a drázsistáktól meg egész világ és a sok kiontott vér is elriasztja őket. Sok drázsista is kiszakadt a dandarák táborából, de mást sem tudott elhelyezkedni és most csak teng-leng és tárgyilagos ítélőbírónak hiszi magát a két egymással szemben-álló ellenfél között. Ka-

varog a tábor, forr, örvénylik, amikor két hír is odacsap közibük. Zsenyát elvitte egy reggel a gestapó, el sem búcsúzhattak tőle, csak bilincsekkel a csuklóján mosolygott rájuk, úgy mondotta: végig megbízhatok bennem. Halkan, diszkréten lépkedett, mint mindig is cselekedte és csendesesen eltűnt az életükből. Ugyanakkor hírt kaptak arról is, hogy a halállista visszakerült a táborba: a felsőbb gestapós hatóságok valami formahibát találtak, talán egy rubrikával kevesebbet vonalaztak rajta, talán a »megjegyzések« rovatra nem jutott már rajta hely, nem lehet tudni. Egyelőre még újra vonalazzák az íveket és így egy kis élethaladékok kaptak hát. Talán sikerült is alaposan felhasználni ezt a kis időt. Istenem, ezerkétszáz ember van rajta a listán, soká el tart az újabb vonalazás és addig igazán nem fognak tétlenkedni. Egyik megbízott már tárgyalásokba is bocsátkozott a kutyapecérrel, no, szebb persze a neve »hunderführer«-nek nevezi őt a fizetésű iv, o járja be éjjel a tábort és olyankor elereszti a pórázról a farkaskutyát, hogy körülszaglássza a gyanús zúgokat. nem rejtőzködik-e ott egy-egy fogoly szökésre készen, és most a hunderführer, eh mit, a kutyapecér, egy éjjel egy merész embert beszélgetésbe vont és cigarettáért, kávéért boltot lehetne csinálni vele, mondta, kérdés mire volna nekünk, foglyoknak, szükségünk. A cigarettát, kávé eladja a városban és reméli, ha talán hamarosan itt lesznek az oroszok, hát lesz egy pár jószavunk hozzájuk az érdekében... Birkára gondolt a kutyapecér, megvenné a parasztoktól az állatokat, levágva csempészné be egy éjjel, reggel azután volna mit főzni a barakkokban az ezüstróka helyett... Most folyik a tanácskozás az ajánlat fölött és úgy érzi mindenki, »itt az idő, lehet már«. Ahogy a mese monlja, nem birkára van ma már szükség, de gépfegyverekre, kis masinákra, revolverekre. Jó is lesz hozzálátni a gödrök ásásához a barakkok mélyében... Mert egyszer mégis csak visszakerül a végleges lista és akkor aztán rajta, olcsón bizony nem adják az életüket...

Sürögnek-forognak az emberek és senki sem ér rá, hogy Kocsis bújával-bajával foglalkozzon, pedig Kocsis nagyon titokzatos képpel jár-kei a táborban. Valamit ismét felfedezett és most nagyon ügyel ró, hogy ne hangoskodjon, ne őrzöngjön, mert óvatos duhaj ő és tudja, hogy nem mindenki előtt fedheti fel a kártyákat. De tudja azt is, hogy már nem soká bírja el a hallgatást és ha soká nem lesz ideje számára senkinek, úgy kénytelen lesz őrzöngöni, mert a belső tüzes közlési ösztön nem hagyja már most sem nyugton és bizonyára kitör belőle. Már éppen tájékozik a szája és kidülneki a szemei, csak még nem szólalt meg, amikor Miklós kerül oda a közelébe és átkarolja: az istenért, mi történt veled, csak nyugodtan, minden hamarosan rendbe jön...

— Engem igazán nem szükséges csillapítani, megnyugtítani, sokkal többet tudok nálatok. Megvannak magamnak is a magam összeköttetései. Szóval, kitanulmányoztam a könyvet, emlékszel, hiszen szóltam róla már, és a 143-ik oldalon ott van a végső ítélet. Legkésőbb egy hét leforgása alatt sorra kerülünk. Készüljetek fel a halálra! Én leszek az utolsó, mert én vagyok a legerősebb és a legnagyobb bűnös, hiszen veletek szemben is vétkeztem, nem szóltam mindenkinek, hogy rajta van a halál-listán, hát végignézem mindannyitok kivégzését és utolsóként húznak majd engem fel a kötélre. Így van, ezt mondja a jóslat, a 143-ik oldal...

— Látod, ezt nem tudtam, hogy te is mindent tudsz. Így másként kell veled beszélnem, úgy mint magunk között valóval, mint igazi Beavatottal! Most én is be foglak avatni abba, amit én tudok. Hiszen bizonyára sejtetted, hogy én is a Beavatottak közé tartozom.

— Tudom, mindig is tudtam. Azért is voltam éppen irántad bizalmas. Te a próféta megbízottja vagy a táborban! A nagy Beavatott helyettese, megbízottja a táborban...

— Igazad van. Most már elárulhatom neked. Persze megkérlek, felesleges is, ugye, hogy soha senkinek ezt... ugye... hát tudom, hogy megbízhatok benned!

Kocsis a kezét nyújtotta, úgy mondotta ünnepélyes hangon:

— Bennem megbízhatasz, a próféta maga avatott fel!

— Hát idefigyelj. Mindent megtudtál, csak egy dolgot nem! Idekészítették már a géppuskákat, hogy lekaszáljanak bennünket. Ezt tudod. De te, már látom, csak a 143-ik oldalig jutottál még el. Tovább még nem olvastad a Könyvet. Pedig most figyelj ide, Imre! Olvasd tovább a könyvet és a 267-ik oldalra lapozva ezt fogod találni: »És megfordítom a dolgok sorsát! És lesz, hogy akik bekészítették a fegyvereket — általuk fognak elpusztúlni! És akik számára készítették be őket — azok fogják a fegyvereket vállukhoz emelni! Mert, aki kardot ránt — kard által vész el!« Ez áll, Imre, a 267-ik oldalon. Örvendj hát, mert nemsokára itt lesz, üt a szabadulás órája!

Kocsis kacagásra húzta el a száját, kezeit úgy emelte a magasba, mintha puskát fognak, aztán hirtelen megtántorodott és összeesett. Miklós vigyázva vitte a barakkba és ráfektette a szalmazsákra.

Hangya András: Rajz